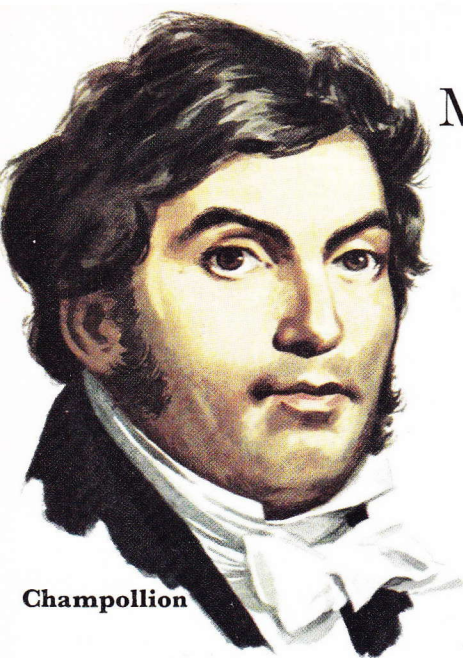

Champollion

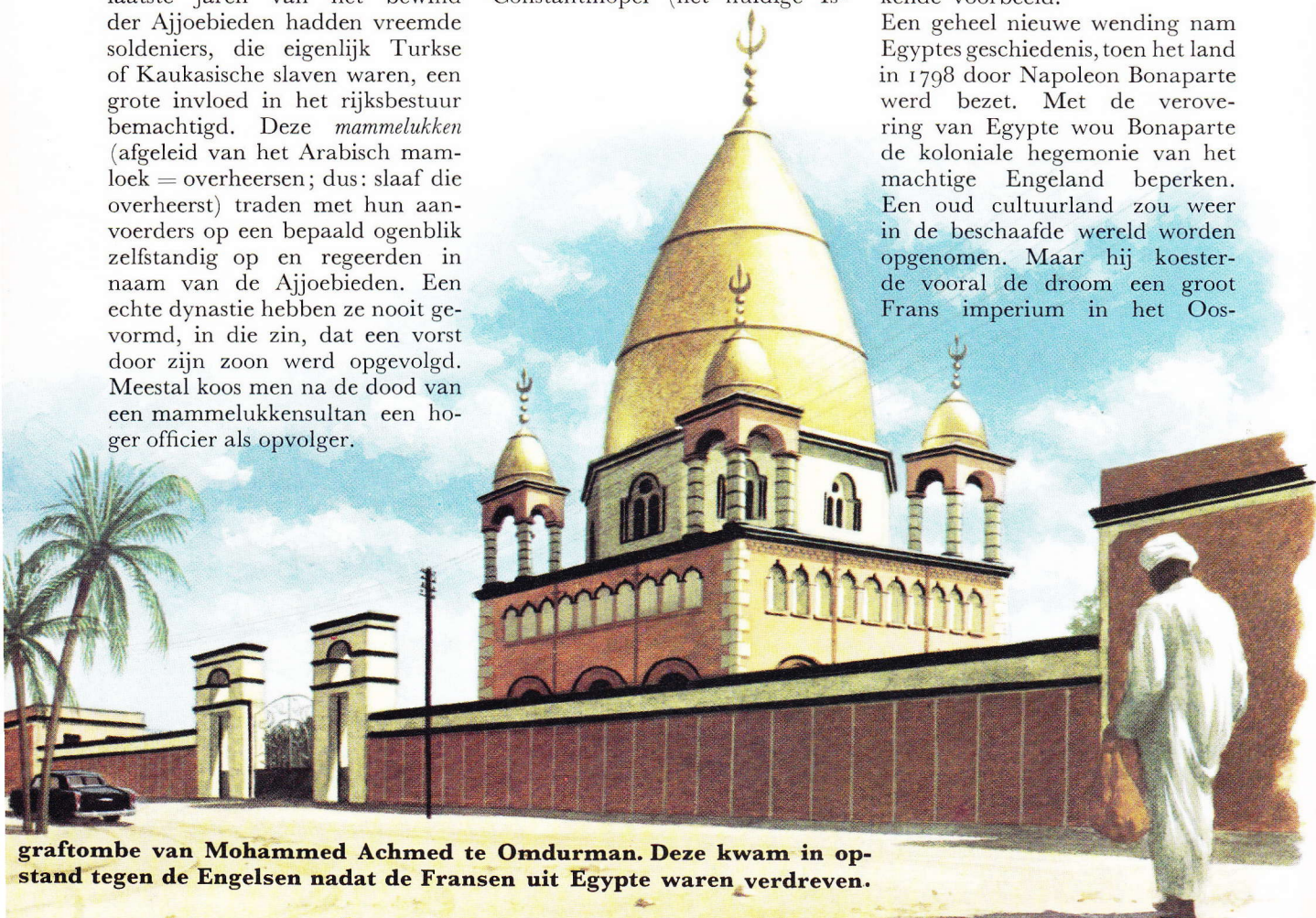
Mysterie ontsluit

De mammelukken waren onge-disciplineerde ruiters en vechters, die hun voortbestaan vooral dankten aan de overwinning van de islam op de kruisvaarders, de uitroeiing van de afvallige moslims in Syrië en vooral het terugwerpen van de Mongolen, die tussen de 13e en de 15e eeuw een dodelijk gevaar voor de islam betekenden. Tot omstreeks 1400 was Egypte onder het beheer van de mammelukken een welvarend land: bekwame ambtenaren stonden in voor een degelijke administratie. De kunst kende een onmiskenbare bloei: daarvan getuigen in Kaïro een aantal prachtige moskeeën. In 1517 verloor Egypte echter zijn zelfstandigheid: het land viel in de handen van de Osmaanse Turken, die in 1453 Constantinopel (het huidige Is-

Van 1250 tot in het begin van de 16e eeuw kende Egypte een eigenaardige regeringsvorm: tijdens de laatste jaren van het bewind der Ajjoebieden hadden vreemde soldeniers, die eigenlijk Turkse of Kaukasische slaven waren, een grote invloed in het rijksbestuur bemachtigd. Deze *mammelukken* (afgeleid van het Arabisch mamloek = overheersen; dus: slaaf die overheerst) traden met hun aanvoerders op een bepaald ogenblik zelfstandig op en regeerden in naam van de Ajjoebieden. Een echte dynastie hebben ze nooit gevormd, in die zin, dat een vorst door zijn zoon werd opgevolgd. Meestal koos men na de dood van een mammelukkensultan een hoger officier als opvolger.

tanbul) hadden veroverd. Deze indringers regeerden weldra als Byzantijnse keizers, ook over Egypte, dat zij zonder slag of stoot onderwierpen. De Turken stelden gouverneurs aan, maar handhaafden de rijke en voorname mammelukken op hun bestuursposten, in zoverre dat dezen er na ongeveer 100 jaar Turkse overheersing in slaagden het gezag van de pasja's te verdringen! Een speciaal mammelukkenkorps ontsloeg naar willekeur en benoemde dan weer andere pasja's. Deze toestand leidde evenwel tot de verzwakking van het land en het afnemen van de welvaart. Op het einde van de 16e eeuw kwam het Osmaanse rijk zelf tot verval en in de 18e eeuw poogden de taaië mammelukken hun onafhankelijkheid te doen erkennen: de opstand van Ali Bey in 1768 is hiervan het meest bekende voorbeeld.

Een geheel nieuwe wending nam Egyptes geschiedenis, toen het land in 1798 door Napoleon Bonaparte werd bezet. Met de verovering van Egypte wou Bonaparte de koloniale hegemonie van het machtige Engeland beperken. Een oud cultuurland zou weer in de beschaafde wereld worden opgenomen. Maar hij koesterde vooral de droom een groot Frans imperium in het Oos-

graftombe van Mohammed Achmed te Omdurman. Deze kwam in opstand tegen de Engelsen nadat de Fransen uit Egypte waren verdreven.

ten te stichten, misschien wel in Constantinopel!... Hij verjoeg eerst de Oostenrijkers uit Italië, richtte in Dalmatië steunpunten op, organiseerde een groot leger van Fransen en Levantijnen en nam op zijn veldtocht - als kind van de Verlichting, dat veel belangstelling toonde voor wetenschap en klassieke oudheid - een staf van geleerden en ingenieurs, benevens een volledige wetenschappelijke uitrusting met zich mee. Aanvankelijk verliep alles goed: de vloot van Nelson werd verschalkt; Napoleon landde in 1798 en de mammelukken werden in de pan gehakt.

Tijdens deze expeditie ontdekte in juli 1799 een Frans officier bij toeval een 30 cm dikke basaltsteen in de nabijheid van de Nijlstad Rosette. Deze steen bevatte een driedledige inscriptie in hiëroglifisch, demotisch (laat-Egyptisch) en Grieks schrift. Na vijftien jaar moeizame arbeid kwam de Franse taalgeleerde Jean François Champollion (1790-1832) er in 1822 toe, deze inscripties te ontcijferen. Het betrof een besluit van Ptolemaeus V uit het jaar 196 v.C., waarbij hij zijn onderdanen vrijstelde van bepaalde

belastingen. Daarvoor bedachten de priesters hem met een beeltenis in de tempels en een jaarlijkse feestviering. De inhoud was dus weinig interessant. Belangrijk was echter het feit dat de steen dezelfde tekst in drie talen bevatte, waarvan er twee gekend waren. Aldus bracht deze vondst de sleutel voor de ontcijfering van de overige hiëroglifenteksten. De Egyptenaren hadden inderdaad vijftienhonderd jaar lang de sleutel moeten ontberen om hun eigen cultuur te ontsluiten. Hun bekering tot het christendom had ze in een andere cultuurwereld overgeplaatst en later kwamen ze in de Arabische invloedssfeer. Zo lang zij hun eigen hiërogliefen niet konden ontcijferen, bleef de toegang tot de oude beschaving van het Nijldal gesloten. Wel poogden sommigen de oude teksten als een soort rebussen op te lossen, maar dergelijk dilettantenwerk bracht geen aarde aan de dijk. Het hiërogliefenschrift is een beeldschrift, waarbij ongeveer 500 verschillende symbolen voorkomen. Toen de Egyptenaren op papyrus begonnen te schrijven, werden de hiërogliefen wel vereenvoudigd en aan elkaar gevoegd, maar toch bleef het mon-

Van het midden der 13e eeuw af namen Turkse slaven, de mammelukken, het bewind in Egypte in handen. Zij regeerden onafgebroken, zij het sedert 1517 onder Turks gezag, tot in 1798, toen Bonaparte voorgoed een einde stelde aan hun gezag. De Franse overheersing leidde tot de wetenschappelijke ontsluiting van het Egyptische verleden, dank zij de ontcijfering van de Rosette-steen.

nikenwerk en vergde het een wetenschappelijk systeem om er wegwijs in te worden.

Champollion ging uit van de eigennamen die in de Griekse en de demotische tekst voorkwamen en wist deze, na jarenlange opzoekingen, terug te vinden in de hiërogliefen.

De Rosette-steen wordt thans bewaard in het British Museum in Londen.

